

arkivXet

information från arkiv gävleborg

årgång 32 nr 2/2023

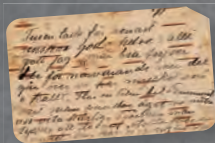
Bli medlem!

Vill din förening eller
ditt företag bevara sin
historia?

Läs mer på sid: 15

Arkivets källor används
och når ut

Sida 4-5

Gerda Waldenström – en tidig djurrättsaktivist i

Hälsingland

Sid 12-14

Rekrytering av Anders ersättare

Den 25 september meddelade Anders Wesslén att han slutar som arkivchef, och nu har rekryteringen av hans ersättare påbörjats. Anders fortsätter som arkivchef till den 25 december, men han har lovat styrelsen att hjälpa till med årsberättelse och bokslut för 2023 en bit in på nästa år.

Gefle Dagblad uppmärksammade nyheten den 17 oktober:

"Så sent som för knappt tre år sedan blev det offentligt att Anders Wesslén tog över efter Ulla Ejemar som chef över Arkiv Gävleborg. Nu väljer han redan att sluta. Än så länge vill han inte avslöja vad han ska ägna sig åt istället. Han har trivts mycket bra och både personal och styrelse vill ha honom kvar som chef.

– Arkivet mår jättebra, vi har en stabil ekonomi och har fler medlemsorganisationer än på många år.

Anders Wesslén nämner också hur han är tacksam över vilket dukat bord de två företrädarna Ulla Ejemar och nyligen avlidna Barbro Eriksson lämnat till honom."

Nyheter i styrelsen

Inför styrelsemötet den 26 oktober 2023 meddelade ordförande Sinikka Bohlin sin avgång till styrelsen på grund av hälsoskäl. I samband med mötet utsågs vice ordförande Jan Hovdebo till tillförordnad ordförande för Arkiv Gävleborg fram till nästa ordinarie årsmöte, som sker den 13 april 2024. Ordinarie ledamot Hans Wahlbom går in som vice ordförande under samma tidsperiod. En dialog har förts med föreningens valberedning.

**Årsmöte 2024
lördagen den
13 april!**

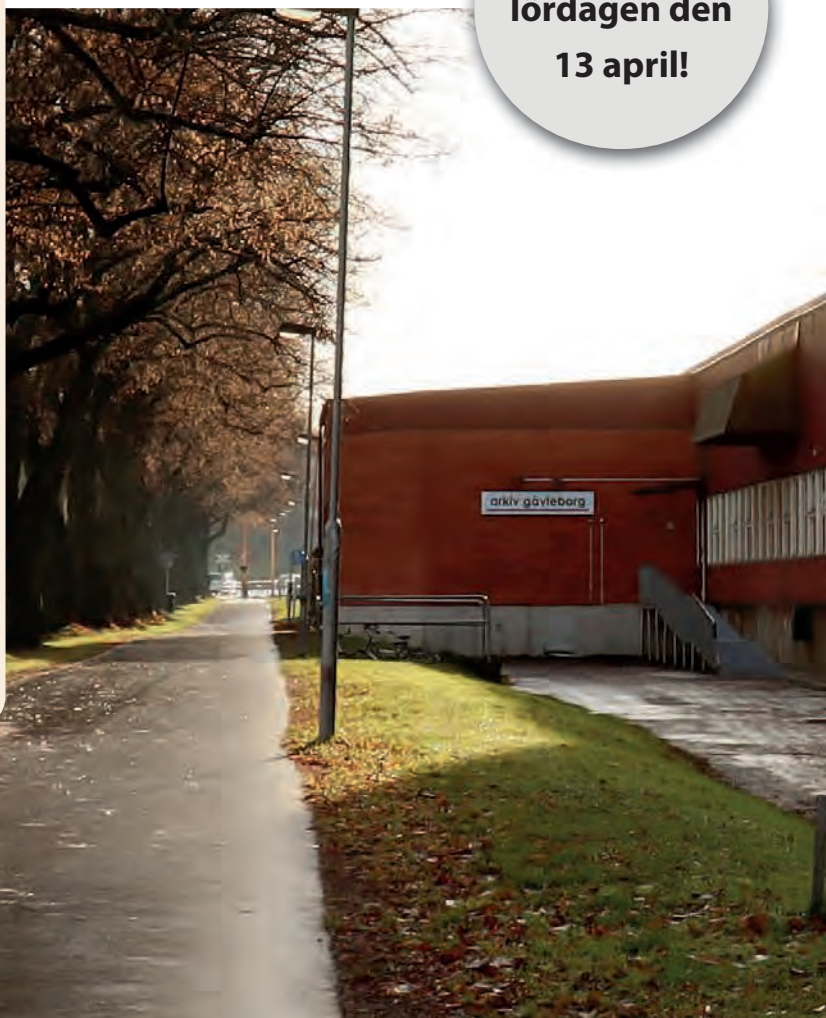

Foto: Evelin Skoglund

Omslagsbild: Norrala hembygdsförening, några årsmötesdeltagare på väg från Harsavallen i Järvsö 1983. Foto: Hilding Mickelsson.

Arkivet bevarar och tillgängliggör arkivhandlingar från föreningar, företag och privatpersoner i Gävleborgs län.

HITTA HIT

Arkiv Gävleborg ligger på
Fältskärsleden 10
802 80 Gävle

ÖPPETTIDER

Arkivet är endast öppet
för förbokade besök.
vardagar mellan 8.30-16.00.
Lunchstängt 12.00-13.00.

KONTAKT

Telefon: 026-10 88 70
E-post:
arkivet@arkivgavleborg.se

Till minne av Barbro Eriksson

Arkiv Gävleborgs första chef Barbro Eriksson har gått bort. Hon startade från noll och breddade verksamheten – kunnigt, tålmodigt och långsiktigt – och den blev hennes livsverk. Under 38 år ledde hon arkivet, fram till sin pensionering.

Det hela började med Hjalmar Söderberg, som under 1900-talets första hälft i sitt hem samlade och sparade föreningsmaterial från Strömsbro, där han bodde. Sonen Sigurd, som tog över, blev 1956 Gävle stads första arkivarie. Under hans tid togs initiativet till ett projektarbete inom Länsbildningsförbundet på tema folkrörelsearkiv. 26-årig anställdes Barbro 1976 för att dra upp riktlinjerna för en sådan institution, och två år senare realiserades hennes förslag i form av en självständig ideell förening. Regionens föreningar skulle där ges möjlighet att få sin historia säkert bevarad och tillgänglig för framtida studier och forskning. Namnet blev Folkrörelsernas arkiv i Gävleborgs län. Kostnaderna fördelades mellan landstinget, där landstingsrådet Edvin Janssons stöd vägde tungt, och kommunen.

De växande samlingarna flyttades från stadshuset till egna lokaler intill brofästet på Norra Kungsgatan. Edvin Jansson, med livslång folkrörelseförankring, blev arkivets första ordförande. På sent 1970-tal hamnade jag i styrelsen och har följt verksamheten sedan dess.

Arkivet flyttar in på Fäلتskärsleden 10.

Under Barbros många år som uppskattad och framgångsrik arkivchef har medlemsantalet stadigt ökat och lokalerna fler gånger behövt bytas ut för att de blivit för trånga. En tredje generation Söderberg, Ewert, som var Arbetarbladets chefredaktör, blev arkivets styrelseordförande på 1980-talet och agerade kraftfullt och lyckosamt, när landstinget ville dra in sitt ekonomiska stöd till arkivet. Alltför många forskare sökte sig till arkivets forskarsal, och Barbro framträdde ofta vid föreningsmöten, öppethustillfällen o d och berättade folkrörelsehistoria. Skrifter har givits ut, utställningar har arrangerats. Medlems- och besökarservicen har lovordats.

1994, med ett av landets yngsta länsarkiv – och redan då arkivet med flest medlemmar och flest fanor – startade hon det medlemsblad som sedan 2001 heter ArkivXet.

1998 tog hon tjänstledigt från det dagliga chefsutövan- det för att – trygg med arkivpersonalens kompetens – på heltid ägna sig åt marknadsföring av samlingarna och arkivservicen. Och under sent 1990-tal framfördes, bl a på Arkivens dag, pjäsen ”Vem ska diska porslinet?”, skriven av en styrelseledamot och med andra ledamöter som skådespelare. Barbro hade fått en dramaturg från Folkteatern att instruera.

2003 befanns folkrörelsebegreppet för snävt, eftersom man även tog in en del by-, gårds- och företagsarkiv, och namnet byttes till Arkiv Gävleborg. Samma år utsågs Arkiv Gävleborg till ”Årets arkiv”.

Barbro blev kvar som länsarkivchef till och med 2013. Hon började, konstaterade dåvarande styrelseordföranden Sture Sandberg, med två tomma händer. Inga arkiv, inga pengar, inga lokaler, ingen personal – ingenting utom en gedigen utbildning och ett antal idéer. Hon byggde, sten för sten, Sveriges bästa arkiv.

Barbro Sollbe

Barbro Eriksson. Foto: Katarina Strömberg, 2013.

Arkivets källor används och når ut

Det är alltid tillfredsställande att se hur protokoll, fotografier och annat material som levereras in till oss kommer till användning. Särskilt roligt är det förstås när de som forskar i våra arkiv presenterar sina resultat på ett sätt som gör att den breda allmänheten får ta del av dem, vilket oftast sker i form av tryckta publikationer. När vi ser tillbaka på det gångna året kan vi konstatera att det har släppts en hel rad böcker, och faktiskt även producerats ett par utställningar, där författarna, eller i ett fall konstnären, haft stor nytta av källor från Arkiv Gävleborg.

Vanligtvis är det väl när ett jubileum börjar närma sig som tanken på att forska i arkiv, med sikte på att ge ut en skrift av något slag, aktualiseras. Seglarklubben Surfing, bildad 1923, satte säkert stort värde på att ha sina äldre dokument samlade hos oss, ordnade och förtecknade, när man gav sig i kast med en historik till årets 100-årsfirande. I boken blandas historiska återblickar utifrån arkivkällor med nytaga foton och nygjorda intervjuer. Läsaren får en fin inblick i skärgårdslivet utmed Gästrikuskusten under ett helt sekel.

Konstnärsföreningen Gaffels *Historier från Vävarn* är på sätt och vis också en jubileumsbok, men det är inte dess grundande som jubileet gäller. År 2000 fick Gaffel flytta in med sina konstnärsateljéer i industribyggnaden Vävarn i Strömsbro. Det ville man uppmärksamma 20 år senare genom ett bokprojekt där huvudtemat är de människor som varit verksamma på platsen från mitten av 1800-talet och fram till i dag. Hos oss kunde bokens redaktör, Elin Hjulström Lord, göra intressanta fynd bland Textilarbetsförbundets handlingar. När bokprojektet var färdigt 2022 hade föreningen uppenbarligen fått upp ögonen för såväl betydelsen av den egna historien som nyttan med arkiv. Det slutade med att Gaffel gick med som medlem i Arkiv Gävleborg och har alltså numera sina arkivalier deponerade här, precis som Seglarklubben Surfing.

Bomhus musikkår har inget speciellt att fira i år, men det hindrar inte Ingemar Lundén från att ge ut en bok om kårens historia. Författaren utgår gärna från vad som rapporterades i dagspressen om

Jubileumsboken är ett resultat av subjektiva bedömningar från en arbetsgrupp som tittat på arkiverade handlingar hos Arkiv Gävleborg och i klubbhuset på Granskär, till exempel jubileumsskrifter, matriklar, protokoll och tidningsklipp. Men också genom intervjuer med nuvarande och tidigare aktiva "Surfingar". Liksom våra egna erfarenheter av och kunskaper om den segelklubb som vi lärt oss uppskatta.

musiklivet i Bomhus under första halvan av 1900-talet; och de gamla tidningarna förvaras ju här hos oss, inte sällan både på mikrofilm och som inbundna lägg. Det är också glädjande att Lundén har hittat vår affischdatabas på nätet och tar med några affischer därifrån i boken.

Anders Johnson porträtterar Hoforsdottern och riksdagspionjären Kerstin Hesselgren i en biografi som kom ut i år. Till de arkivinstitutioner som författaren fick anledning att besöka i arbetet med boken hör Arkiv Gävleborg. Här intresserade han sig särskilt för en samling originalbrev till och från Hesselgren som Kerstin Hesselgren-sällskapet lämnat in.

Våra bildsamlingar har verkligen nått ut på bred front den senaste tiden. I slutet av förra året kom Ulf Kriströms *Den glade grubblaren*, som är en biografi om hockeymålvakten Wille Löfqvist, där det fotografiska materialet väsentligen kom-

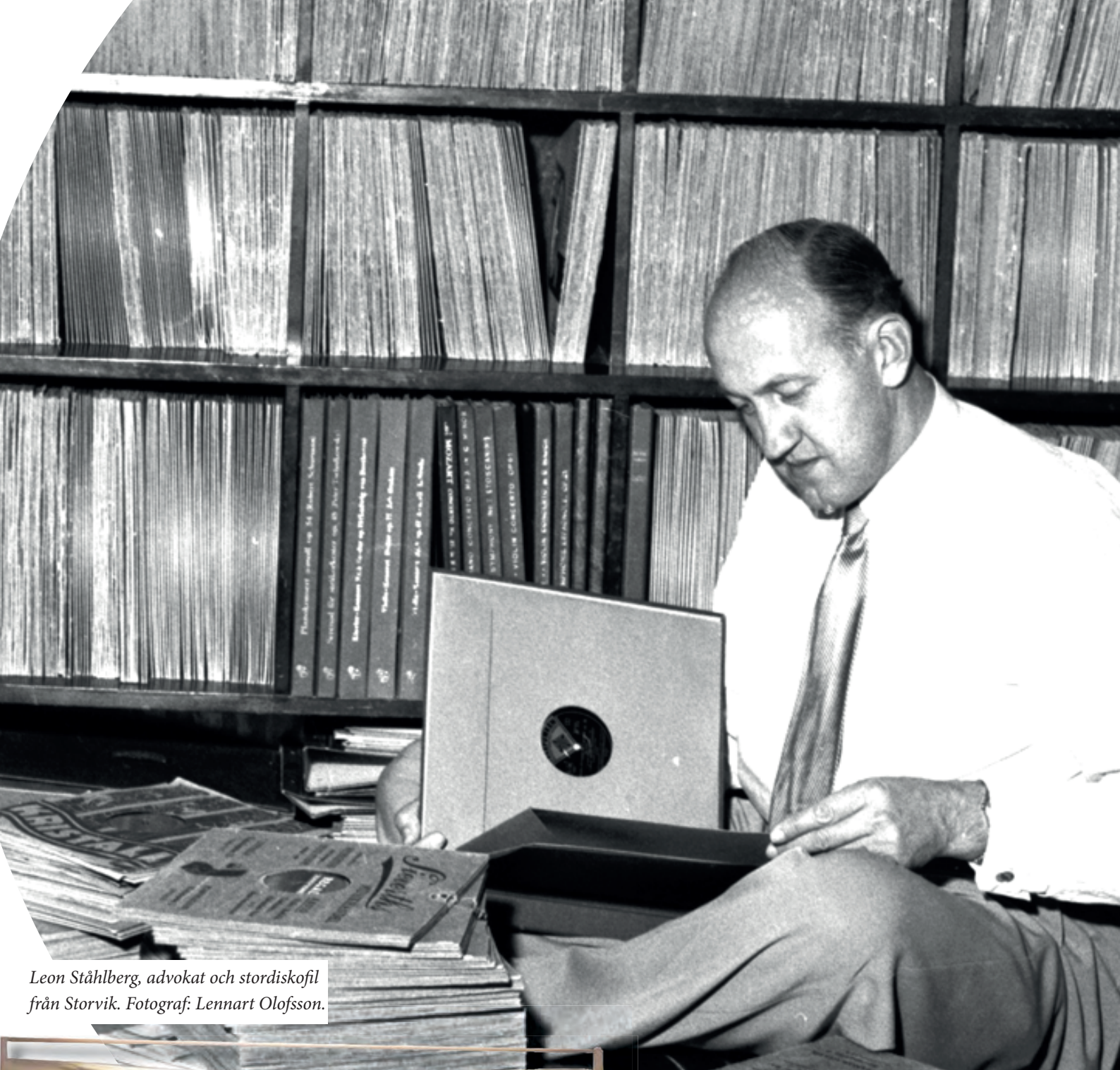
mer från Lennart "Foto-Kalle" Olofssons negativsamling. Boken *Vi lever: 50 år på Folkparken – Från Charlie Parker till Kent*, som även blev en uppskattad utställning på Läns museet, bygger till stor del på bilder ur fotofirman Ateljé J-bergs samling. Författaren Anders Sundin gick så klart också igenom Folkparkens arkiv där han bland annat kunde hitta tidningsklipp och artistkontrakt.

Ett par intressanta exempel under året visar hur man kan använda våra källor i konstnärligt syfte. Att arkivmaterial kan bli skönlitteratur demonstrerar författaren Gun Hedlund när hon skriver om sin farfar i romanen *Striden må fortgå*. Mycket av sitt stoff hämtar hon från arkivet efter Bomhus lokala samorganisation, där huvudpersonen var medlem.

Slutligen ska vi nämna textilkonstnären Sara Erkers som har tillverkat fanor och standar inspirerade av dem som vi har i vår samling. I hennes utställning *"Ropen skalla: rovor åt alla!"*, som avlöste den om Folkparken på Läns museet i höst, kunde man se Erkers nytillverkade alster tillsammans med ett litet urval av våra gamla folkrörelsefanor.

Väldigt många människor har alltså på olika sätt fått chansen att stifta bekantskap med källor från Arkiv Gävleborg det senaste året. Vi är tacksamma för all den forskarmöda och kreativitet som gjorde detta möjligt.

Jörgen Björk

Leon Ståhlberg, advokat och stordiskofil
från Storvik. Fotograf: Lennart Olofsson.

Från utställningen Ropen skalla: rovor åt alla!
på Länsmuseet Gävleborg.

Arkiv Gävleborg på Facebook

Den 28 april 2023 började Arkiv Gävleborg att publicera inlägg på Facebook under temat ”för hundra år sedan”. Utvalda artiklar publicerades det datum de en gång trycktes i dagstidningen 1923.

Artiklarna är ett urval av nyheter i länet, övriga Sverige och från andra länder. Det har även slunkit med en och annan annons ibland för att pigga upp.

Det har varit sommar! Fast läser man inlägget från den 4 september så är det lätt att hålla med i journalistens klagosång: *”tillsammans med den 3 grader för låga medeltemperaturen under juni-juli-augusti tydligt framhäver vilken parodi på sommar den gångna varit.”* Fokuset på Facebook har mest lagts på roliga eller historiskt intressanta inslag. När det inte funnits foton till artiklarna har det letats i den egna fotosamlingen. Fotona har inte alltid haft något med artikeln att göra, men ändå haft ett innehåll som varit representativt för artikeln.

Arkiv Gävleborg har ett brett utbud av tidningar från länet. Både som lägg och mikrofilm. Under sommaren har

följande tidningar använts: Arbetarbladet, Gefle Dagblad, Hälsinglands folkblad, Söderhamnskuriren, Gefle-Posten och Sandvikens Tidning.

Metoden som använts för att göra ett urval bland tidningarna har gjorts utifrån vad en liten tant kan plocka fram. Tidningsläggen är stora och tunga och därför inkluderades inte alla tidningar. En del tidningar finns bara på mikrofilm som Hudiksvalls-posten, Hudiksvalls Tidning och Ljusdals Tidning. Där skyller vi också på tanten som inte lärt sig att sätta i en filmrulle i läsaren.

Några kommentarer har vi fått: Arkiv Gävleborg publicerar unika historiska dokument. Vilken källa ni är, med flera.

Tidningsartikeln den 13 juli, vilken berättade om branden i Storviksskogen, exponerades 1930 gånger, fick 22 gilla-tecken och delades av två personer.

67 personer visade sin uppskattning med att trycka på gilla och smiley för ett inlägg med en annons för bakpulver.

Under hösten kommer det att publiceras fler ”det hände för hundra år

sedan”, fast inte i samma utsträckning. Affischer och tankar kring ett fotografi dyker upp. Ett föremål kan få berätta sin historia och det blir fler djupdykningar i arkivhandlingar likt den om björnen som publicerades den 1 september.

Anna Nyberg

Är Facebook till för alla?

Ja, alla offentliga sidor. Arkiv Gävleborgs sida är öppen för alla. Det innebär att du inte måste ha ett Facebookkonto för att läsa.

Adressen är: https://www.facebook.com/arkivgavleborg.se/?locale=sv_SE

Eller googla Arkiv Gävleborg Facebook.

Det kommer att komma upp en ruta där Facebook vill att du loggar in eller skapar ett konto. Klicka bort och strunta i den.

Pionjären Södergren – bilar, läkemedel, nykterism och fabriksbygge

Den 2 augusti år 1906 meddelar Gefle Dagblad att Gävleborna snart får glädja sig åt två nya automobiler. Gefle litografiska aktiebolag hade köpt två bensindrivna fordon av märket Oldsmobile från Stockholmsfirman Gjestvang; Alexandra Gjestvang var den första kvinnan i Stockholm att inneha körkort och köra bil.

Oldsmobile Curved Dash Runabout tillverkades vid Olds Motor Works i Michigan, USA, från 1901 och anses vara världens första massproducerade bil. Den lanserades i nya förbättrade versioner fram till och med 1907 innan ”motorvagnen”, som manövrerades med styrspak och vars 1-cylindriga motor var placerad horisontellt under föraren, ansågs förlagd. Det franska idealet, med motorn placerad under en huv framför föraren, som kännetecknar den moderna bilen, kom att tränga undan det släd- eller ”häst och vagn”-liknande utförandet.

En av de två automobilerna, som var de första av sitt slag i Gävle, finns bevarad och är sedan 1950-talet ett museiföremål. Längre ansågs det överlevande exemplaret härstamma från 1904. Men efter att bilen rullats ut ur läns museets magasin för att lyftas in i museibyggnaden kunde under-teknad bestämma att bilen är en ”Model B” och tidigast tillverkad år 1905.

Annonns från 1906 för Gjestvangs bilfirma.

*Fabrikör Bernhard Södergren med familj.
Foto: Carl Larssons Fotografiska Ateljé AB,
Länsmuseet Gävleborg.*

Med sina sju hästkrafter kunde Oldsmobile Curved Dash komma upp i nästan 40 kilometer i timmen och klättra upp för de brantaste av backar. ”Model B” från 1905–07 var den sista och samtidigt den mest fulländade versionen av den amerikanska succébilen; tyngre, robustare och driftsäkrare än tidigare modeller, samt kryddad med olika tillbehör, som vindruta och extra passagerarsäten.

I styrelsen för det bolag som tog bilen till Gävle återfanns fabrikörerna Bernhard Södergren och Christian Cederroth,

köpmannen J. Bellander och fotografen Carl Larsson. Herr Södergren var Gävles första och helt säkert största bilist. Han ska enligt författaren Ulf Ivar Nilsson ha vägt omkring 130 kg, vilket gör att det rullande ekipagets totalvikt bör ha landat uppemot 700 kg. År 1907 fick hans styrelsekamrat hovfotograf Carl Larsson överta bilen. Familjen Larsson körde den i många år innan den anlände hos bilfirman Bröderna Hansson, som i sin tur lämnade in den till Gävle museum på 1950-talet.

Bernhard Södergren var i samtiden känd som ägaren till en kemisk-teknisk fabriksverksamhet, från hösten 1908 förlagd i Hagaström, fem kilometer väster om Gävle. Det var Södergren som lät uppföra den vackra byggnad i tegel som idag är sinnebilden för Duro tapetfabrik. Hälsoprodukter och läkemedel stod på programmet, men även putsmedel för kopparföremål. Lagret var fullt av flaskor, kartonger, kapslar, burkar och paket.

Till de mest kända importvarorna hörde olika slags teer: magörtte, alpörtte, blodreningste och hostte enligt den bayerske vattenläkaren tillika prästen Sebastian Kneipps recept.

Fortsättning på nästa sida ...

Tage Berglund, Överhärde reparationsverkstad, visar upp läns museets Oldsmobile, sannolikt år 1990 under Kuxadagen i Ockelbo. Tage Berglund renoverade bilen från sent 1980-tal. Ur museets arkiv.

Rena blodet.

Blodet källan till all organisk förgiftning och näring, måste om hälsan skall bestå eller bli en återställning, vara af frisk och sund beskaffenhet och af tillbörlig blandning. Bland de uttra lästa och naturliga blodreningamiddel är det enligt anseende af

Dr. Knipp medicinalstyrelsen
Blodreningsteet
(märke: Södergren).

Detta te består af endast giftfria, välgörande örter, hvilka af berömda naturforskare och läkare rekommenderas för erhållande af sundhet, och för hjälpa af det kroppsliga välbehållandet. Genom sin egenhet att rena blodet aflägsnar detta te alla de sjukdomar som hafva sitt säte i blodet, såsom Nervlidande, Blodförstämning, Gikt, Reumatism, Värderhet, Utanföring, Maglidande, sjukdomar i Lungor, Njurar, och Blåsa. Hudsjukdomar såsom Skroful, Körtlar, Reformer, Kvislar, Finnar, Lejonfläckar m. fl. Teet renar och befriar blodet från föroreningar samt verkar välgörande i stolsäng, när man med detta te företager en genomgripande Blodreningsskur.

Pris för paket 60 öre.
Broshyren om örterna sändes gratis.
Se till vid köp att B. Södergrens egenhändige samteckning finnes på paketet, ty det finnes efterapningar i handeln.
Teet importeras af

B. Södergren, Gefle.

Ur Jönköpingsposten 1906-09-15

Pionjären Södergren, fortsättning från föregående sida ...

Försäljningen var långt ifrån okontroversiell, och Södergren låg i konflikt med apoteken på grund av sina alternativmediciner. Apoteken i Sverige hade tilldelats privilegier från staten och hävdade ensamrätt. Södergren ansåg det privata apoteksmonopolet som "förkastligt", "då det ej är ett statsmonopol". Han menar i en propagandaannons i Gefle Dagblad 1906 att apotekarkåren genom anslag – läs: mutor – till "en viss byrå" erövrat ensamrätten till handel med läkemedel.

Södergren hade en nära förtroen i Christian Cederroth, så småningom världsberömd för sitt naturläkemedel Samarin. Båda hade varsina fabriker och båda blev föremål för ett omskrivet beslag:

Ett uppseendeväckande beslag ägde i förgår rum i Gefle i det stadsfiskal Tore Lidén beslagtogs ett stort antal medicinska fabrikat hos fabrikörerna Chr. Cederroth och Bernhard Södergren. Beslaget tog hela dagen i anspråk, enär man hade att ur de vidlyftiga lagren uttaga de fabrikat, som kunde betecknas som medicin. De beslagtagna varorna utgjorde flaskor, kartonger, paket, kapslar och burkar till ett antal hos Cederroths af omkring 2,500 och hos Södergren af 3,700.

Beslaget, som efter erhållet utlåtande från medicinalstyrelsen kommer att följas af åtal från stadsfiskalens sida mot de begge fabrikörerna, är närmast föranlett af ett liknande åtal i Halmstad. Stadsfiskalen därstädes beslagtogs lagret nyligen hos en tysk droghandlare, hvilken af rådhusrätten dömdes till böter.

Det ineliggande lagret lär på begge fabriker ha varit ovanligt litet vid beslaget.

Beslaget uppmärksammades nationellt, här i Motala Tidning 1907-05-11.

i maj 1907 beslagtogs stadsfiskalen i Gävle ett stort antal mediciner hos Cederroth och Södergren. Råden pågick en hel dag och sammanlagt tog polisen 6 200 flaskor, kartonger med mera. Nära två tredjedelar tillhörde Södergrens lager. I bakgrunden fanns medicinalstyrelsen, en myndighet med ansvar för apoteksområdet. Under sommaren dömdes de båda av rådhusrätten också till böter för olovlig handel med medikamenter. Alla produkter förblev konfiskerade, vilket gjorde det verkliga straffet långt värre. Bitterheten måste ha varit stor hos Gävlefabrikörerna.

År 1910 nådde Södergrens projekt i Hagström vägs ände: han gjorde då en stor konkurs men tillgångarna i företaget värderades ändå högre än skulderna. Lokalerna övertogs sedermera av tidigare föreståndaren hos Södergren, apotekaren H. Cederberg, som fortsatte verksamheten. Cederberg hade försökt framställa ett "invärtesantiseptikum", för behandling av tuberkulos eller andra bakteriesjukdomar. (Det verkande ämnet var nitrosol, som idag används i växtnäring.) Därefter hamnade fabriken i aktiebolagen Sasol respektive Sweas ägo, och där tillverkades medicinsk tvål, munvatten och raklödder.

I november 1916 köpte Tobaksmonopolet Hagströmsfabriken, vid den tiden kallad "Sodafabriken", efter att ha tackat nej till att överta Rettigs tobaksfabrik inne i Gävle. ("Därtill kommer att fru Rettig

begärt ett så orimligt högt pris för sina ruckel att monopolet ej kunnat tänka på att köpa dem", som det avslöjas i Arbetarbladet 22 november 1916.)

Bernhard Södergren hade inlett sin karriär hos F. Ahlgrens tekniska fabrik i Gävle. Han flyttade efter några år söderut till Örebro och var där verkmästare vid Henrikssons tekniska fabrik, som gjorde tvålar, parfym och bläck. Hösten 1903 startade han i hemstaden en egen fabriksrörelse, och förutom hälsotéer, fabrikat för läder- och skoindustrin, putsmedel, kosmetika och tvättmedel, ska han även ha försökt dra igång Sveriges första fabrik för tillverkning av stålpenor, där utgångsmaterialet hämtades från Sandvikens Jernverk. Han inregistrerade flera firmor i sitt namn, vid ett tillfälle tre stycken på samma gång: "B. Södergren", "B. Södergrens tekniska fabrik B. Södergren" och en "B. Södergren kemiska fabrik B. Södergren".

Efter konkursen i Hagström drog Södergren upp bopålsarna och flyttade med familjen till Stockholm där han i ett tjugotal år fortsatte med råvaruförädling, med ett kortare uppehåll för ett gästspel hos sin gamla arbetsgivare Ahlgrens. Striderna med apoteksrörelsen fortsatte under tiden i Stockholm.

Den innovativa fabrikören var mycket omtyckt och populär som sällskapsmännska. Han umgicks på nykterhetskaféer såsom Café d'Angleterre vid Rådhusplanen, där han strålade samman med bland andra den socialdemokratiska agitatorn och Arbetarbladetjournalisten Fabian Månsson. Södergren var nykterist, aktiv som godtemplare och den förste ordförande i kretslogen Klippan inom IOGT, vars arkiv finns bevarat hos Arkiv Gävleborg.

Reflex-metall-Putspulver.
B. Södergrens kemiska fabrik ur
Länsmuseet Gävleborgs samling.

Hagaströmsfabriken. Foto: Carl Larssons Fotografiska Ateljé AB, Länsmuseet Gävleborg. Till höger: Bernhard Södergren, foto ur annonsbladet Guldgrufvan (1905).

B. Södergrens Kem. Fabrik
 är från och med i dag flyttad till **Hagaström.**
 Post- och Telegramadress **Hagaström.**
 Telefoner **Gefle 1547 & 1755.**
 Kontorstid kl. 8 f. m.—4,15 e. m.
 B. Södergren träffas personligen kl. 8 f. m.—4 e. m.
 vid fabriken Hagaström (endast affärsangelägenheter), kl.
 5—7 e. m. bostaden Brynäsgratan 8, 2 tr. (Rikst. 1755.)

Ur Gefle Dagblad den 1 oktober 1908.

År 1908, samma år som han byggde Hagaströmsfabriken, sålde fabrikör Södergren en fastighet i Gävle, på nuvarande Fältskärsleden 5, till Gefle godtemplare byggnadsförening. Södergren satt vid tiden i byggnadsföreningens styrelse tillsammans med bland andra kompanjonen och vännen fotograf Carl Larsson.

Godtemplarna hade hösten 1907 fått besked om att de inte skulle få vara kvar på Södra Kungsgatan 8, Gästgivaregården, med undantag för trädgården och dess utomhusscen. Södergren ska ha varit

väldigt generös. Han såg till att ägarbyttet skedde så smidigt och ekonomiskt smärtfritt som möjligt för godtemplarna. Vi får anta att de pengar han lösgjorde användes till uppförandet av den vackra tegelbyggnad som idag är Duro tapetfabrik.

Södergren den store slutade sina dagar under sitt 60:e levnadsår 1938 och efterlämnade hustrun Elin, född Carlsson, och tre döttrar.

Anders Wesslén

Journalister emellan

I arkivet efter Gävleborgskretsen av Svenska Journalistföreningen finns ett brev bevarat från sensommaren 1909 – mitt under storstrejken – då en landsomfattande höger-vänsterkonflikt ägde rum mellan arbetsgivare och arbetstagare. Brevet är skrivet av höger-tidningen Gefle-Postens redaktör Dan Åkerhielm, som meddelar sitt utträde ur nämnda förening. Anledningen är att redaktören blivit förolämpad av en annan medlem – journalisten tillika socialdemokraten vid Arbetarbladet Andreas Johnsson – under pågående demonstration i samband med storstrejken. Dan Åkerhielm var gift med Annie, f. Quiding, som några år senare, när maken Dan tvingats sluta som redaktör för Gefle-Posten, författade en illasinnad bok om Gävle och dess invånare, nyckelromanen *Den sovande staden*.

GEFLE-POSTEN.

Daglig middags- och aftontidning
med illustrerad Söndagsnummer.
— Bondevännen, halveckoupp-
lag.

Boktryckeri, bokbinderi och lito-
grafisk anstalt.

Chefen

10-11; 1-4. — Tel. 16 55.

Till
Höfveranden i Gefle
Herr Redaktör

Det är med djup smärta
från dess första stund, ha-
mon all rätt mycket glädje
sakad annars mitt betrac-
En medan af bredden, in An-
skattnings dag, för vi re-
man skulle sammas och mo-
lokaler passerades. Detta
högt tecken till förakt pa-
de sådant kunnat pas-
listföreningen mot en eller
L. Arfverander, ville vi ha
mit utträde, vilket jag
för mig mycket såv stund
vortant annars. G

Arbetarbladets redaktion 1907: Sittande från vänster Emil Rosen,
Gösta Sundström, Andreas Johnsson.
Stående: Abraham Wästberg, Fabian Olsson, Harald Åkerberg.

kompletter af Sv. Journalist-
förening
C. J. Kullenbergh
Gefle.

Smärta - jag har tillhört föreningen
fått äran vara verksam därin och rönt
mycket glädje af vänskap där - jag ser
mej nödsakad anmäla mitt utträde ur
Sv. Journalistföreningen. En medlem af
kretsen, hr Andreas Johnsson, har, då
ett demonstrationståg drog förbi vår
redaktion, gifvit tillsägelse att fanan skulle
sänkas och musiken tystna medan våra
arbetslokaler passerades. Detta är - som
Eder väl bekant är - det högsta tecken till
förakt på socialdemokratiskt tungomål.
Då sådant kunnat passera af en ledamot
af journalistföreningen mot en eller flera
andra, anhåller jag att Ni, hr Ordförande,
ville vidtaga de åtgärder som erfordras det
mitt utträde, hvilket jag härmed har den
äran att - i en för mig mycket svår stund,
ty jag har älskat vår förening - vördsamt
anmäla.
Gefle den 28 augusti 1909
Dan Åkerhielm

Till

Ordföranden i Gefleborgskretsen af Sv.
Journalistföreningen

Herr Redaktör C. J. Kullenbergh

Gefle

Det är med djup smärta - jag har tillhört
föreningen från den första stund, har
fått äran vara verksam därin och rönt
mycket glädje af vänskap där - jag ser
mej nödsakad anmäla mitt utträde ur
Sv. Journalistföreningen. En medlem af
kretsen, hr Andreas Johnsson, har, då
ett demonstrationståg drog förbi vår
redaktion, gifvit tillsägelse att fanan skulle
sänkas och musiken tystna medan våra
arbetslokaler passerades. Detta är - som
Eder väl bekant är - det högsta tecken till
förakt på socialdemokratiskt tungomål.

Då sådant kunnat passera af en ledamot
af journalistföreningen mot en eller flera
andra, anhåller jag att Ni, hr Ordförande,
ville vidtaga de åtgärder som erfordras det
mitt utträde, hvilket jag härmed har den
äran att - i en för mig mycket svår stund,
ty jag har älskat vår förening - vördsamt
anmäla.

Gefle den 28 augusti 1909

Dan Åkerhielm

Gerda Waldenström – en tidig djurrättsaktivist i Hälsingland

"Djurplågeri vid timmerkörning i skogarna göra sig åtskilliga hästägare skyldiga till genom att däruppe, dit ordningsmaktens vakande öga ej så lätt når, använda halta och eländiga hästar."

Ljusdals Tidning 1907-03-01.

Ar 1936 bildades Norra Hälsinglands Djurskydds-förening, som omfattade Hudiksvall, Nordanstig och Ljusdal. Initiativtagare var journalisten Gerda Waldenström, född Westerlund. Hon var tidigare, som ung och ogift, ansvarig utgivare och redaktör för Sigtuna Nya Tidning. Efter sitt giftermål med en annan tidningsredaktör, Erik Waldenström, blev hon Hälsingland trogen.

Föreningen såg som sin främsta uppgift att bekämpa de plågsamma situationer som hästar utsattes för i samband med timmerkörning i Norrlands skogar. Den svenska djurskyddsrörelsen hade verkat i flera decennier. År 1857 antog riksdagen den första lagen som kriminaliserade misshandel av tama djur eller husdjur. Lagen skärptes i omgångar; år 1900 kunde fängelse bli följden.

Ljusdals Tidning rapporterar den 15 februari: "Båda kamrarna ha bifallit k. m:ts proposition om fängelse intill sex månader för gröfre djurplågeri". Några år senare omfattade lagen även vilda djur.

I lokalpressen förekom meddelanden om påstådd djurmisshandel. Länsman Rylander i Delsbo har "med all energi gripit sig an med befriandet af allt djurplågeri", berättas det, och djurmisshandel kunde även utgöra skäl att utvandra; arbetaren Klar-Erik från Ljusdal dömdes till böter om 320 kr för djurplågeri och flydde enligt Ljusdals Tidning 1903 till Amerika. Företrädare för både statskyrkan och frikyrkorna gav föreningen sitt stöd. "Det är förvisso av värde att vi kristna påminnas om att kärleken skall omsluta hela Guds skapade värld, sannerligen ej minst vår nästa bland djuren", skriver en biskop. En annan använder uttrycket "våra bröder och systrar bland djuren". Pingstdagarna år 1900 hölls ungdomsmöten i Ljusdals missionshus där höjdpunkten var ett föredrag "mot dryckenskap, tobaks bruk, svordom, dålig litteratur och djurplågeri".

Föreningen, som strax bestod av ett hundratal medlemmar, gjorde upprop i sex tidningar i södra Sverige, vilket inbringade en del bidrag. När kassan någorlunda fylld kunde den av föreningen utsedde inspektören inleda sin verksamhet, nämligen lantbrukaren Erik Olsson från Tövsätter, som också utsågs "extra polisman" av länsstyrelsen. Landsfiskalen med fjärdingsmän följde ofta med inspektören på dennes resor inåt skogarna. Timmerkörarna själva meddelade –

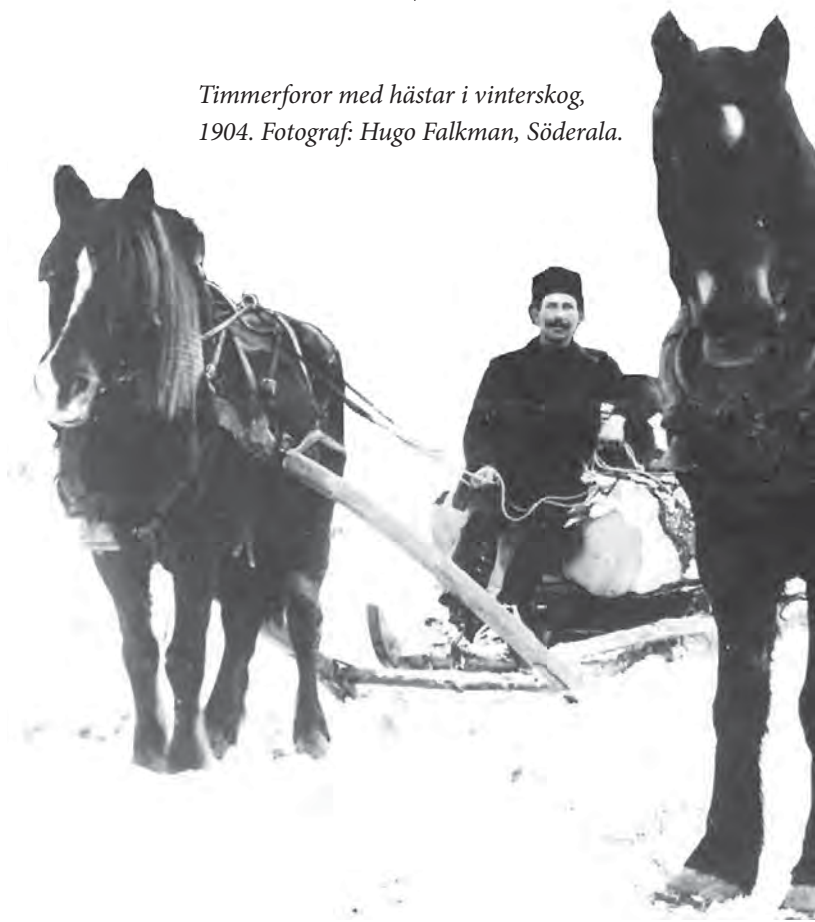
utan större betänkligheter – inspektören hur arbetet med hästarna gick till, och gav även upplysningar om missförhållanden, sådant som de av olika skäl inte ville avslöja för landsfiskalen.

Inspektorn hade till uppgift att besiktiga hästarna, se om de var "selbrutna", halta eller sjuka. Han gav råd om vård, utfärdade körförbud för somliga hästar och såg till att ladugårdar och stallens spiltor var rena, snygga och i övrigt tillräckliga. I några fall kopplades landsfiskalen in, polisförhör hölls och hästen kunde efter veterinärsutlåtande i värsta fall avlivas. Föreningen drog sig inte för att noggrant offentliggöra dessa fall i tidningen, i propagandasyn – för att öka medvetenheten samt avskräcka bönder och körare från att inte sköta om sina djur. Berättelserna i pressen avslutas i regel med att poängtera inspektörens ingripande och ibland med ett lyckligt slut, där sår och skador blivit läkta och hästen återfått hull och humör.

Artiklarna – skrivna av Gerda Waldenström – slutade i ett stycke bestående av kontaktuppgifter till föreningen, så att djurplågare riskerade både böter och att bli mer eller mindre uthängda.

"När det blir tal om djurplågeri tarvar hästen sitt särskilda kapitel", slår den nybildade föreningen fast i Hudiksvalls Nyheter, oktober 1936. De första åren under kriget genomfördes inspektioner av mellan 500 och 1 000 hästar årligen av djurskyddsinspektören, som under kriget hette Herman Sundgren från Byberg, Forsa; den ordinarie inspektören hade kallats in till militärtjänst.

Timmerforor med hästar i vinterskog, 1904. Fotograf: Hugo Falkman, Söderala.

Årligen utfärdade han ett 20-tal körförbud, ett tiotal hästar blev på grund av skador eller dålig hälsa "nedslaktade".

I Ljusdalsskogarna arbetade inspektören tillsammans med polismakten intensivt för att förbättra situationen för skogshästarna. Även om inspektionerna i sällskap med landsfiskalens fjärdingsmän gav många konkreta resultat framhöll föreningen att upplysning genom utdelandet av broschyrer, föredrag och tidningsartiklar var det vanligaste medlet i kampen för hästarna.

"I sådana veritabla skogsavverkningsbygder som Loos, Ramsjö och delvis i Färila och Ljusdals socknar utnyttjades skogshästarna till yttersta gränsen av deras förmåga." Detta eftersom sockenborna fick sin enda kontanta inkomst genom körslor i skogen.

"Hästen är ju den bland djuren som får lida mest genom människors bottenlösa egoism och hänsynslöshet", skriver Gerda Waldenström i ett brev till Länsstyrelsen och landssekreterare Gösta Finngård i mars 1939. Hon vill i brevet söka få till stånd strängare straff för djurplågeri och stärka djurens rättsställning generellt. Hon jämför med den ökade rättsmedvetenhet som människor åtnjutit de senaste hundra åren, där de rättighetslösa och rösträttslösa hade fått rättigheter och rösträtt.

Trots "hån och spe" ryggade Gerda Waldenström inte tillbaka i sin kamp för de värnlösa. Erfarna hästkarlar, timmermän och bönder såg till en början med stor skepsis, kanske förakt, på den lilla, bräckliga kvinnan, som predikade djurrätt och lärde ut hur hästarna bäst skulle tas om hand. Men hon imponerade även på många.

"Särskilt när hon ensam kom ridande efter en klövjeväg till någon avlägsen plats, där hon på goda grunder visste, att djuren blev misshandlade eller vanvårdade."

Fortsättning nästa sida ...

Oljemålning av Bruno Liljefors föreställande en ung Gerda Westerlund, gift Waldenström.

Gerda Waldenström, fortsättning från föregående sida ...

En allt sämre hälsa satte käppar i hjulen för Gerda Waldenströms aktivism. Hennes man, redaktör Erik Waldenström vid Hudiksvalls Tidning, var föreningens kassör men fick alltmer sköta sekreterarsysslan under 1940-talet. I januari 1947 fick hon äntligen ett officiellt erkännande, då hon tilldelades en medalj i förgyllt silver med kung Oscars bröstbild och Gerda Waldenströms namn. Medalj och diplom utfärdades av Svenska allmänna djurskyddsföreningen.

Nästföljande år gav Gerda Waldenström – 71 år gammal – upp andan efter en tid på ett hem för kroniskt sjuka i Bergsjö. Hon hann inte ta emot guldmedaljen ur kronprinsens hand, när betydelsefulla djurskyddsvänner från hela landet uppmärksammades för sina oegennyttiga insatser sent på året 1948, men hennes minne högtidlighölls i samband med ceremonin i Stockholm.

Luften gick även ur föreningen i och med ”fru Waldenströms” bortgång, och ett moderniserat skogsbruk ledde snart till att hästarnas hårda slit i skogen förpassades till historien.

Anders Wesslén

Barmhärtighet skall lönas
Den skall av Herren krönas,
Som varit god och öm.
Bland dessa skall du finna,
Djurens beskyddarinna –
Fru Gerda Waldenström.

– Ur dikt av pastor Gunnar Svedlund, Njutånger, uppläst i samband med begravningen i Bjuråkers kyrka oktober 1948.

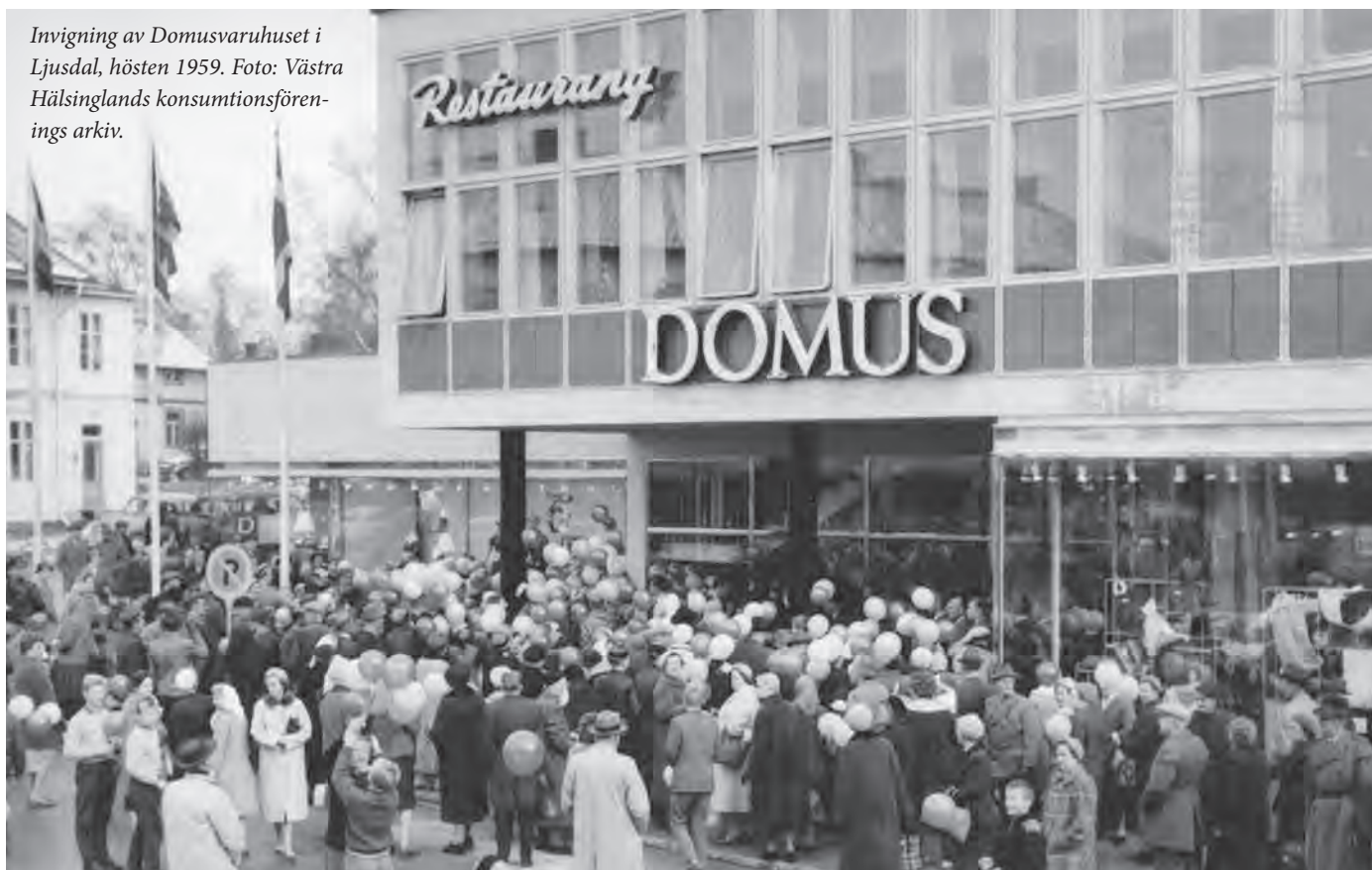
Arkivet efter Norra Hälsinglands Djurskyddsförening förvaras hos Arkiv Gävleborg.

Karlar med hästar och timmerlass. Fotograf: Hugo Falkman, Söderala.

Vi bevarar din historia!

Invigning av Domusvaruhuset i Ljusdal, hösten 1959. Foto: Västra Hälsinglands konsumtionsförenings arkiv.

Vill din förening eller ditt företag bevara sin historia? **Bli medlem!**

Arkiv Gävleborg bevarar historien efter mer än 6200 föreningar, företag och privatpersoner.

arkiv gävleborg

Som medlem får du:

- **Fysisk trygghet** – förvaring enligt Riksarkivets normer
- **Rådgivning** – vi hjälper till med dina arkivfrågor
- **Ordning och reda** – ett arkiv som det är lätt att hitta i
- **Forskarservice** – arkivet är öppet för forskning (om inte annat är beslutat)
- **Medlemstidningen ArkivXet**

Har du protokoll eller andra arkivhandlingar efter upphörd förening eller företag?
Hör av dig till oss!

e-post: arkivet@arkivgavleborg.se
hemsida: www.arkivgavleborg.se
telefon: 026 - 10 88 70

Medlem! Bytt adress? Nya styrelsemedlemmar?

Kom ihåg att meddela oss aktuella
kontaktuppgifter så vi kan nå er
med medlemsinfo och faktura.
Enklast meddelar du oss via e-post
till arkivet@arkivgavleborg.se

arkiv gävleborg

ArkivXet är Arkiv Gävleborgs medlemstidning.
Layout: Evelin Skoglund

*Arkivet bevarar och tillgängliggör material från föreningar,
historiska företag och privatpersoner i Gävleborgs län.*

Ordinarie öppettider vardagar 8.30–16.00
Boka ditt besök nu!

Arkiv Gävleborg
Fältskärsleden 10, 802 80 Gävle

Telefon: 026-10 88 70
E-post: arkivet@arkivgavleborg.se
Hemsida: www.arkivgavleborg.se
www.facebook.com/arkivgavleborg.se

Arkiv Gävleborg ingår i kultursamverkansmodellen genom delfinansiering från Region Gävleborg.
Länets alla kommuner bidrar även till verksamheten!